

MAHMUT ESAT BEY (Adliye Vekili) (İzmir) — Muhterem efendilerim Türkiye Cumhuriyetinin 1928 yılı adalet bütçesi 5 643 672 lira olarak tespit edildi. Bu yekûnun 5 016 572 lirası maaşlara, 627 100 lirası da masraflara tahsis kılındı. 1928 senesi Adliye bütçesinin geçen senesine nispetle 447 916 lira fazlasıyla Heyeti Celilerinin tasvibine arz etmiş bulunuyoruz. Bu fazlanın 367 316 lirası yeniden teşkil olunan temyiz dairesleriyle mahkemelere tayin edilecek hâkimlerin, mahkemeler nezdinde istihdam edilecek kâtiplerin ve mübaşirlerin maaşlarına hasrolundu. Mütebaki 71 600 lirası da kırtasiye, dosya, evrakı matbuua gibi zarur ve mühim masrafların geçen seneki yekûnuna ilâve edildi. Yeni teşkilâtın, yeni masrafların sebebi günden güne inkişaf etmekte olan adli ihtiyaçlarımızdır. Bu ihtiyacı bazı rakamlar içerisinde arz etmemi müsaadelerini rica ederim: 1927 senesinde Cumhuriyet mahkemelerine 1 250 000 kadar dava geldi. Bu yekûn 1925'e nazaran 450 000, 1926'ya nazaran 230 000, 1924'e nazaran da takriben 750 000 fazladır. Temyizin bu seneler zarfındaki varide ve sadresinin de aynı nispetler dahilinde temevvüç ettiğiniz müşahade ediyoruz. Rakamların ifade etmekte olduğu bu zaruret karşısında sulh mahkemeleri ile asliye salâhiyetini haiz mahkemin ve Temyiz daireslerinin tezyidine lüzumu katî hâsıl oldu. 1927 senesinde Cumhuriyet mahkemelerinden 1 050 000 kadar iş çıktı. Bu yekûn geçen seneler mesâlsinin fevkinde dir. 1927'de Türk adliyesi 742 mahkeme, 1 877 hâkim, 1971 kâtip ve 1 091 mübaşirle işledi. Bu hesaba günde 1927 senesinde hâkim başına takriben 700 dava düşmüştür. 1928'de 792 mahkeme, 1 951 hâkim 2 217 kâtip ve 1 022 mübaşirle çalışacağız. (Allah muvafak etsin sesleri) Sulh mahkemeleri teşkilâtına çok ehemmiyet atf ediyoruz. Türk adliyesinin muzaaf muvafakriyetlere mazhariyeti, sulh teşkilâtının inkişaf ve tevessülündedir kanaatindeyiz. Fikrimizce adalet Türk köylüsünü vatanın en uçra köşelerindeki kulubesinin önünde, hatta dağlarda, ovalarda sulh teşkilâtı ile bekleyecektir. Bu yolda mütemadi mesaf zarfından hali değiliz. 1924 senesinde 99 sulh mahkememiz vardı. Bunun 85'i şehir ve kasabalarda yalnız 14'ü nahiyelerde idi. 1925'de 142 sulh mahkemesi vardı.

Bunun seksen beşi şehirlerde 57'si nahiyelerde idi. 1926'de 195 sulh mahkemesi vardı. 105'i şehirlerde 90'ı nahiyelerde 1927'de 235'dir. Bunun 136'sı şehir ve kasabalarda 99'u nahiyelerdedir. 1928'de nahiyelerdeki sulh mahkemeleri adedi 160'a balığ olacaktır. 1924'de yalnız on dört iken 1928'de 160 olacaktır.

Nahiyelerimizin kısmı azamının sulh mahkemelerine malik olacağını göreceğimiz günler uzak değildir ve bu zannedildiği kadar da müşkül bir iş olmayacaktır. 1924'ten itibaren Cumhuriyet mahkemelerine gelen davaların her sene arttığını müşahade ediyoruz. 1927 varidesine göre 18 nüfusa bir buçuğa yakın dava düşer ki bu miktar Almanya, Fransa, İtalya gibi mütemeddin devletler nispetinin fevkinde değil, hatta biraz eksiktir. Cumhuriyet devrinde makul esbap tahviri davaların artmasından müteessir değil memnun olmalıyız. Demek ki vatandaş hakkını arayabilecek bir devlet müessesesi karşısındadır. Ona itimadı vardır. Demek ki Türkiye'de sakin her insana hakkını arayabilecek bir devlet teminatı vardır.

MUSTAFA BEY (Tokat) — Şüphe yok.

MAHMUT ESAT BEY (Devanla) — Böyle bir vaziyeti benzenizce muasıl medeniyetin en mütebariz farikalarından addetmek lâzımdır. Eski devirde (Allah mahkeme kapsına düşürmesin) deniliyordu. Bugün Cumhuriyet mahkemelerinin girdiği yerlerde elimdeki vesâike istinaden söyleyebilirim. Halkın sevinci bayram tezahürünü andırmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar geçen kısa yıllar içinde Türk milleti namına icrayı kaza eden Cumhuriyet adliyesinin hergün biraz daha fazla dahili tatmin ettiği kadar harice de kendisini tanıttığını söylersem vakıya fazla birşey ilâve etmiş olacağımı zannetmem. Zannedilmesin ki bununla mahrumuz ve her şeyi olmuş bitmiş görüyoruz. Hayır, noksanlarımızı biliyoruz. Ve samimiyetle anlamaya çalışıyoruz. Yapılacak birçok işlerimiz, doldurulacak hayırlı boşlarımız vardır. Ancak bir ciheti derhal arz edeyim ki bu noksanlarımız bir kısmı zamanla diğer bir kısmı da sial maliye ile temin edilecektir. Lâyihâ ve programlarımızı, hazırladığımız gibi mutaka hapishaneleri teşkilâtını bilhassa bu meyanda saymak isterim.

Geçen seneki maruzatım sırasında Türk adliyesinin hatta zabıt kâtiplerine kadar mekteplilerden teşkil olunmasının ilk hedefimiz olduğunu arz etmiştim. 1927 senesi hıdayetine kadar adliyede çalışan hâkimlerin beşte üçü mektepsizdi. Bu dakikada takriben dörtte üçü mekteplidir. Heyeti Celilerine gelecek sene içinde pek mahdut istisnalarıyla baştanbaşa mektepli bir adliye takdim etmek şimdiden tedbirlerini aldığımız ve hakikat olacağına kani bulunduğumuz büyük emelimizdir. (Bravo sesleri) Bundan üç sene evvel Büyük Millet Meclisince açılmasına muvafakat buyurulan Ankara Hukuk Mektebi 2, 3 ay sonra Cumhuriyet hukukçularının ilk mezunları kafilisini